

paper de vidre

segona època **contes**

JAUME AULET

12 Abril 2016



Jaume Aulet. Professor de literatura catalana contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor sí, però, sobretot, lector. Especialitzat sobretot en poesia catalana del segle XX. Ha publicat llibres sobre Carner com *L'obra de Josep Carner* (1991) o *Josep Carner i els orígens del Noucentisme* (1992). Sobre la narrativa carneriana, vegeu també el seu article «Josep Carner, contista (a propòsit de *La creació d'Eva i altres contes*)», *Serra d'Or*, núm. 298-299 (juliol-agost 1984), p. 55-57, que és el punt de partida de les reflexions que ara es publiquen a propòsit del conte «La vetllada artística».

Josep Carner (Barcelona, 1884 – Brussel·les, 1970) és conegut com «el príncep dels poetes catalans». Considerat com un renovador de la poesia, de la llengua i de la prosa catalanes. Creà un nou estil de periodisme polític. Llicenciat en Dret i en Filosofia i Lletres, ingressà a la carrera diplomàtica i exercí càrrecs a Gènova, San José de Costa Rica, Le Havre, Hendaia, Beirut, Brussel·les i París. Durant la guerra civil espanyola es mantingué fidel a la República i no tornà a residir mai més a Catalunya. El seu llibre de poemes *Els fruits saborosos* (1906) és considerat per la crítica com una de les fites del Noucentisme, moviment del qual Carner en fou capdavanter. La seva obra poètica evolucionà cap al postsimbolisme, amb llibres com *Auques i ventalls*, *El cor quiet* i *Nabi*. També destacà com a traductor d'autors com Charles Dickens, William Shakespeare, Mark Twain, Arnold Bennett, Alfred de Musset, Jean de La Fontaine, Daniel Defoe i Lewis Carroll, entre d'altres. Amb només vint-i-sis anys, el 1910, fou proclamat Mestre en Gai Saber en els Jocs Florals.

Josep Carner, contista. A propòsit de «La vetllada artística»

Va ser el mateix Josep Carner qui, després de la mort de Joan Maragall el 1911 i en una subtil campanya d'autopromoció, va aconseguir que fos considerat el Príncep dels Poetes catalans. I és com a poeta que ha passat a la història de la literatura, certament. Per això la seva obra narrativa ha quedat més en segon terme. Això no obstant, podem considerar que Carner és un dels principals contistes de la literatura catalana. Per demostrar-ho, en tenim prou amb els textos que l'autor recopilà el 1922 a *La creació d'Eva i altres contes*.

La proximitat entre la poètica de Carner i la seva narrativa curta és evident, però això no vol dir, ni molt menys, que els seus contes siguin «lírics». Al contrari: s'ajusta perfectament a les convencions del gènere establertes per Edgar Allan Poe en el seu famós comentari de *Twice-Told Tale* de Nathaniel Hawthorne. Segons ell, un conte ha de tenir bàsicament tres característiques: ha de crear un únic efecte en el lector, tots els elements del conte han d'estar en funció d'aquest efecte i necessàriament ha de ser breu per no diluir-lo, l'efecte. Els contes de Carner s'adiuen del tot a aquestes característiques. La diferència fonamental —que hi és, evidentment— la tenim en el fet que en Poe a aquest efecte final s'hi arriba per evolució de l'acció, mentre que en Carner s'hi va a parar mitjançant la condensació d'una acció no evolutiva —o molt poc— que ens porta fins a l'anècdota, el mot o la frase final, que són els que proporcionen l'efecte desitjat. I en aquest camí, el treball de llenguatge —tant en Carner, com en Poe, com en qualsevol contista de mèrit— hi té un paper fonamental, és clar.

«La vetllada artística», un dels textos de *La creació d'Eva i altres contes*, permet il·lustrar a la perfecció tot aquest procés de composició. L'argument és ben simple: la senyora Tereseta, vídua, organitza una festa per tal de molestar els veïns i venjar-se d'un suposat enverinament del seu gos. Tot el conte està construït de manera que la frase final que desvetlla el secret —la paraula final, de fet— produeixi un efecte determinat en el lector i li permeti lligar tots els elements d'un relat que, sense aquesta darrera frase, serien incomprendibles. Ja tenim, doncs, la impressió que l'autor vol transmetre'ns: una anècdota resumida en la simple articulació d'uns mots situats estratègicament en un instant determinat de l'escena que l'autor ha construït. És exactament el mateix procediment d'un poema com «Auca d'una resposta del senyor Gaudí», d'*Auques i ventalls* (1914) o de nombrosos articles periodístics (vegeu, per exemple «El mot suprem d'en Romanones» publicat a *La Veu de Catalunya* el 25 d'agost de 1905).

Qualsevol element, diu Poe, ha d'estar pensat en funció de la impressió desitjada. Efectivament, una vegada coneguda la motivació real de la senyora Tereseta per organitzar una «vetllada artística», el lector s'adona que fins i tot les coses més inversemblants narrades en el relat tenen una explicació lògica. No hi ha res gratuït. Ni la parenta pobra. En la tècnica d'estructuració del material també se segueix un procés de creació estudiat al màxim i pensat en funció de la confiança final. Resseguint aquest procés, ens adonem de la depuració estilística i del domini de l'ofici per part de l'autor. Si el que es vol és donar relleu a la frase final, una acció evolutiva més pròpiament narrativa possiblement farà que el centre d'atenció es desviï cap a qüestions secundàries. En Poe o en altres narradors tradicionals la progressió temporal és possible perquè l'efecte que es vol crear va molt lligat a la manera com l'acció evoluciona. No se'n pot prescindir. Però si en un conte de Carner, on la impressió desitjada prové d'una motivació tan insignificant i concreta que qualsevol cosa que s'apartés del centre d'interès desviaria considerablement l'atenció. D'aquí que la tècnica més útil sigui la de concentrar l'acció sense fer-la evolucionar en el temps, des d'un pla molt general fins a un d'extraordinàriament concret: l'articulació d'una frase, d'una resposta a una pregunta. I una frase que per ella mateixa també està estructurada seguint el mateix procediment, de manera que tot ens condueix fins a la paraula final, la qual, a més, és monosil·làbica. És una pulcritud estilística que no té res a envejar al típic vers final d'un sonet!

Fixem-nos en el començament del conte: «Quan una dona vol una cosa, fins Déu la vol!». Tota una sentència, que afecta mitja humanitat! Difícilment es pot començar amb una generalització més àmplia. Immediatament l'abast de la sentència es concreta en una dona determinada: la senyora Tereseta. I a partir d'aquí es fa una ràpida caracterització, molt genèrica, del personatge. Més endavant el focus visual es va tancant i es concentra en una activitat precisa, que ha de servir per a il·lustrar tota la caracterització definida: l'organització d'una vetllada artística. Una vegada solucionats els detalls (que són el pretext per a una ràpida caracterització dels personatges) arribem a la festa pròpiament dita. I fixem-nos que únicament en coneixem l'ambient en un moment determinat: aquell en què es pronuncia la frase deslorigadora del misteri. El moment, a més, està perfectament fixat en el temps: dos quarts de dues de la matinada. Amb el rellotge aturat —la simultaneïtat és perfecta, doncs— es dona un pla general de l'ambient del saló. Fins que la imatge acaba focalitzant-se en un lloc específic, cosa que concentra encara més l'acció: la conversa del baríton amb l'amfitriona. És un diàleg brevíssim on, a més, el joc lingüístic i la lentitud de l'escena acaben d'aïllar del tot el context necessari on serà pronunciada la frase esperada, que posa punt i final. La frase explica què està passant a dos quarts de dues, per què s'organitza una vetllada artística com aquella, per què s'hi convidà la gent que s'hi convidà, per què la senyora Teresa és com és i, òbviament, per què «quan una dona vol una cosa, fins Déu la vol!».

En definitiva, un treball de composició perfecte. Si hi afegim el joc d'objectivació i recreació mitjançant el llenguatge, el distanciament del narrador per tal d'evitar qualsevol intent de moralització en el tractament d'aquesta petita tragèdia de la «comédie humaine» i la superació del costumisme que tot això comporta, no ens quedarà més remei que descobrir-nos davant d'un contista que és capaç de crear un model de conte, molts elements del qual perduren encara avui dia. I si no ho veieu clar, feu una prova: agafeu un conte de Pere Calders com «Fet d'armes», de *Cròniques de la veritat oculta* (1955) i busqueu les similituds respecte a Josep Carner pel que fa al llenguatge i la tècnica de composició. Les trobareu. I tant que les trobareu!

La vetllada artística

Quan una dona vol una cosa, fins Déu la vol. Sobretot si la dona és com la senyora Tereseta. La senyora Tereseta té cinquanta anys, i ja n'ha passats quinze de vídues: un hom comprèn que el seu marit, per esborrat que fos, hi resultés incompatible. És una dona decidida. Qualsevol incident de la vida l'engega cap a un determini, amb una celeritat insuperada pels moderns *howitzers*. Una persona que tot just li hagin presentat, pot gallejar, la inexperta, de qualsevol convicció o tarannà; però al cap de cinc minuts el seu coll místic ja haurà pres el séc atuit de la condescendència. La senyora Tereseta, amb els seus ulls negres, d'espesses celles, amb el seu nas borbònic i un cert arrufament d'aquest nas que és de mal averany, amb la seva boca someguera, amb el seu rebuf senzill i definitiu —clàssic, com si diguéssim—, sembla el pànic entre els cobradors de tramvies, els cobradors de les cadires a les esglésies, les cuineres que ella té, l'una darrere l'altra, sota peu, els dependents de comerç i els badocs que, quan ella té pressa, s'ensopeguen a mirar, compactes, un lloro escapat que ha anat a raure al cim d'un arbre.

Una prova —però que tanca de cop— del geni amatent de la senyora Tereseta: en vint-i-quatre hores organitzà una vetllada artística a casa seva. El motiu d'aquest esdeveniment insòlit, ningú no va tenir la gosadia d'arrencar-li'hi. El fet és que manà tragar per dos camàlics, del tercer pis al seu, que és un entresol, un piano davant del qual una noia anèmica solia evaporar-se de dia en dia, com si volgués quedar reduïda a uns dits de procedència insegura i que percutidissin com a hipnotitzats. La senyora Tereseta va comprar unes quantes flors amb molt de verd; va comprar pastes i un xerès no pas anomenat així per antonomàsia: va fregar poms i anelles; va posar a la sala una cadira de braços del seu dormitori i dos balancins de la galeria tapada; va remetre's, amb recomanacions especials, a la

pentinadora. I, mentrestant, en tot aquell temps de matí que s'escola des que les criades piquen les catifes als balcons fins que una olor de sofregit puja de la porteria per l'ull de l'escala, no cessava de rumiar:

«A quines persones *ben avesades a perdre la nit* convidaré?». Aquest era el punt més difícil, perquè la senyora Tereseta no coneixia sinó gent com cal, d'aquella que posa a taula *sota cavall i rei*, i fan la bugada amb cendra i llorer, i tenen com a entusiasta i alegre divisa allò de *a la taula i al llit al primer crit*. Tanmateix, però, quan la pentinadora li va haver conjuminat les seves *ondes*—aplanades i encastades— la senyora Tereseta aconseguí d'adreçar una dotzena de targetes a concos més o menys coneguts com a catalvers i freqüentadors de cafès, unes noies catalanistes que tot sovint anaven a veure projeccions al Centre Excursionista, un senyor molt nerviós que només podia dormir en els tramvies i de dia, i es passava les nits en blanc, i una parenta pobre, a mans de la qual anaven a parar enagos sargits i estris de cuina abonyegats, i que no tenia més remei que fer de persona manada.

l'artista? Aquest rai. Va ésser un baríton carregat de criatures, que vivia de «bolos» i de funerals d'upa; la senyora Tereseta el va contractar, senzillament, per vint-i-cinc pessetes i els drets d'endur-se'n les pastes sobreres per a la família; però amb la condició de cantar fins que ella digués prou. Va encarregar-li a ell mateix que es portés pianista, i que procurés, sobretot, que l'acompanyant no fos una ànima freda, sinó que tustés enèrgicament les teclès, perquè algunes de les persones de les que havien d'assistir a la vetllada—va dir la senyora Tereseta— reunien les dues curioses peculiaritats d'ésser una mica sordes i delirar-se pels acompanyaments.

—I vostè, no les planyi, tampoc, les seves facultats. Canti com en un teatre espaliós o com en un funeral dels grassos.

El baríton, que era entusiasta de Puccini, pensà amb amarguesa: «Influències del wagnerisme!». Però la senyora Tereseta era més ignorant de Wagner que l'infant, innocent de tot, que duu els primers bolquers.

Poques metzines no maten. Però aquella vetllada va arribar a ésser un abús. Ja eren dos quarts de dues, i el saló de la senyora Tereseta presentava tots els aspectes de la desolació. El baríton cantava amb posat i gestos de sonàmbul, havia interpretat Puccini, Meyerbeer, l'havenera del *Pon-pon*, *El pobre Terrisser* i un *Dies irae*, tot rigorosament bisat, a instàncies de la senyora Tereseta, més entusiasmada com més anava, a diferència dels seus invitats. Una de les noies, en sentir el *Dies irae*, havia tingut un atac d'histerisme i havia calgut dipositar-la, a pes de braços, al llit de la senyora Tereseta; el senyor nerviós havia agafat un tic; engegava violentament cap endavant el dit índex de la mà dreta, i després, amb un moviment cap a la dreta de tot el braç, feia com si volgués caçar amb la mà aquell índex que, no cal dir-ho, havia desaparegut un segon abans. Els concos, palesament cremats, s'havien arralimat en un racó, fumant a la desesperada, contant històries verdes.

La senyora Tereseta, amb els badius ben oberts, inhalava joia. Sembla inversemblant, però el fet és que ella trobava que aquella vetllada era un èxit. Cal reconèixer que mai s'havia trobat en cap festa d'aquella mena i que, per tant, podia tenir una idea arbitrària de la veritable essència d'un gaudi artístic-social.

El pianista, un home de cara congestionada, bovina, de tant en tant girava els ulls, ja sense dissimulació, per a veure si els invitats s'aclarien. El baríton va atacar les primeres notes d'una barcarola napolitana, però la seva veu, a estones, gairebé es perdia entre el xivari de les històries verdes i els crits de la histèrica a la pròxima alcova.

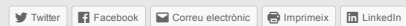
Acabada la cançó, quan la senyora Tereseta, que l'havia escoltada amb orgullós embadaliment, demanà, fent-li costat la parenta pobre, que fes bisada, el baríton s'escurà una mica el coll, i vinciant-se cap a l'oida de la senyora Tereseta, va reparar:

—Vol dir, senyora, que fent-ho durar tant no molestarem els veïns?

Els ulls de la senyora Tereseta guspirejaren. Era d'ira? Era d'una alegria infernal? O potser de totes dues coses a l'ensems?

—Sàpiga que els canalles—murmurà, llurant el seu secret— ahir van emmetzinar-me el gos.

Comparteix això:



Relacionats



Antoni Martí Monterde
A "El recuperat"



Josép Bargalló
A "El recuperat"



Josép Palau i Fabre
A "L'avançat"

Categoria : El recuperat

Etiquetes : [Jaume Aulet](#), [Josep Carner](#)

← [Emma Claret](#)

[Melcior Comes](#) →